

УДК 595.763.6 (477.87)

ЖУКИ-СІЛЬВАНІДИ (COLEOPTERA, SILVANIDAE) УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

О. Ю. Мателешко

Жуки-сільваніди (Coleoptera, Silvanidae) Українських Карпат. — О. Ю. Мателешко. — Фауна жуків-сільванід Українських Карпат нараховує 10 видів, що відносяться до двох підродин і восьми родів. Серед них п'ять видів із чотирьох родів (*Silvanus* Latr., *Silvanoprus* Reitt., *Uleiota* Latr., *Dendrophagus* Schoenh.) є хижаками і зустрічаються під корою дерев, представники родів *Airaphilus* Redtb. і *Psammocus* Latr. характерні для прибережних біотопів, а решта видів трапляються в запасах їстівних продуктів. Наведено нові дані щодо поширення і екологічних особливостей видів в умовах Українських Карпат.

Ключові слова: Твердокрилі, жуки-сільваніди, фауна, екологія, Карпати, Україна.

Адреса: Ужгородський національний університет, вул. Волошина, 32, Ужгород, 88000, Україна, Електронна пошта: mateleshko@rambler.ru

Silvanid beetles Coleoptera, Silvanidae) of the Ukrainian Carpathians. — A. Mateleshko. — The silvanid beetles fauna of the Ukrainian Carpathians numbers 10 species of two subfamilies and 8 genus. Among them five species of four genus (*Silvanus* Latr., *Silvanoprus* Reitt., *Uleiota* Latr., *Dendrophagus* Schoenh.) are predators and occurs under the bark of trees, representatives of *Airaphilus* Redtb. and *Psammocus* Latr. genus are characteristic for the coastal biotopes, and the rest species lives in the stored plant products. The new data on spreading and ecological peculiarities of species in the Ukrainian Carpathians are given.

Keywords: Coleoptera, silvanid beetles, fauna, ecology, the Carpathians, Ukraine.

Address: Uzhgorod National University, 32 A. Voloshyn St., Uzhgorod, 88000 – Ukraine,

E-mail: mateleshko@rambler.ru

Вступ

Дослідження фауни і екології твердокрилих на регіональному рівні є актуальним питанням сучасної ентомології. Насамперед це стосується чисельних малодосліджених родин жуків, однією з яких є родина жуків-сільванід (Coleoptera, Silvanidae). Сільваніди – здебільшого дрібні або середніх розмірів (2-15 мм) жуки із видовженим, паралельностороннім і дещо сплющеним тілом. Спосіб життя представників родини дуже різноманітний. Частина видів є хижаками і живуть під корою дерев, окремі представники живуть на берегах водойм, а деякі види – на складах у запасах зернових, горіхів і сухофруктів, які можуть пошкоджувати [1]. Світова фауна родини нараховує близько 470 здебільшого тропічних видів, що належать до 47 родів. У помірній зоні Європи відомо 10 видів, а ще кілька видів час від часу завозяться разом із продуктами з тропічних країн.

Твердокрилі з родини Silvanidae відіграють важливу роль у природних і урбанізованих екосистемах. Разом з тим, наявні літературні відомості щодо фауни і екології представників родини в умовах Українських Карпат [1, 2, 5] мають фрагментарний характер.

Матеріал і методика

Матеріалом для статті послужили дані власних зборів автора у різних біотопах Українських Карпат протягом 1989-2008 рр., а також результати опрацювання літературних джерел. Дослідження проводились в усіх висотно-рослинних поясах Українських Карпат у різні сезони року методами косіння, просіювання і ручного збору під корою, в трусі дерев, річкових наносах після повеней тощо. В результаті наших досліджень в Українських Карпатах відмічено десять видів твердокрилих з родини Silvanidae, які належать до двох підродин, а знахідки ще кількох видів є ймовірними з огляду на їхнє загальне поширення.

Результати і обговорення

Silvanidae – невелика родина твердокрилих, яка раніше традиційно входила як підродина Silvaninae до складу родини плоскотілок (Cucujidae). Згідно сучасної класифікації родина Silvanidae належить до надродини Cucujoidea, серії Cucujiformia підряду Polyphaga [4]. Нижче

подаємо еколого-фауністичний огляд жуків-сільванід Українських Карпат за класифікацією Й. Єлінека [3].

Підродина SILVANINAE

Рід *Airaphilus* L.Redtenbacher, 1858

Airaphilus elongatus (Gyllenhal, 1813)

Поширений у Європі і Північній Азії.

Згідно з літературними даними [1, 7], жуки зустрічаються по берегах водойм під наносами і камінням. Одна особина виду спіймана під час вечірнього льоту над кам'яним кар'єром (околиці с. Кам'яниця Ужгородського р-ну, 10.08.2000). Вид не наводився раніше для Закарпаття.

Рід *Ahasversus* Des Gozis, 1881

Ahasversus advena (Waltl, 1832)

Поширений у Європі (від Португалії, Північної Італії, Румунії до Англії, Бельгії, Швеції), Африці, Японії, Індії, Америці [2]. Світовою торгівлею розповсюджений по значних територіях тепліших країн.

Зрідка трапляється у запасах рису, тютюну тощо. В умовах Закарпаття зустрічається і у вільній природі під гниючими рослинними залишками; жуки часто потрапляють до жовтих пасток (с. Оноківці, з середини липня по середину вересня 2005 р.). Вид не наводився раніше для Закарпаття.

Рід *Oryzaephilus* Ganglbauer, 1899

Oryzaephilus surinamensis (Linnaeus, 1758)

Космополітичний вид, розповсюджений по всій Землі разом із рисом і тютюном [2]. Наведений для м. Ужгород [5].

Імаго відомі як шкідники зернових, горіхів і сухофруктів на складах. За даними Яна Рубала [5], личинки переслідують личинок інших шкідників (здебільшого довгоносиків з роду *Sitophilus* Schonherr, 1838) і є корисними. Жуки разом із наступним видом відмічені у запасах фундука (м. Ужгород, 12.05.2003).

Oryzaephilus mercator (Fauvel, 1889)

Розповсюджений по всій Землі разом із рисом і тютюном [2].

Веде схожий спосіб життя, що і попередній вид; зустрічається разом із ним, але не так часто.

Рід *Silvanus* Latreille, 1807

Silvanus bidentatus (Fabricius, 1792)

Поширений у Європі (від Південної Італії, Румунії до Англії, Бельгії, Швеції), на Кавказі, у Примор'ї, Японії, Індії, а також Північній Америці [2].

Зустрічається зрідка під корою бука, сосни, ялиці

Silvanus unidentatus (Fabricius, 1792)

Палеарктичний вид, поширений у Європі, Північній Африці, Малій Азії, Закавказзі,

Примор'ї; наведений для Австралії [2]. У регіоні звичайний від низовини до верхнього лісового поясу.

Зустрічається цілий рік під корою більшості листяних порід дерев. Жуки здебільшого тримаються скупченнями по кілька особин.

Рід *Silvanoprus* Reitter, 1911

Silvanoprus fagi (Guérin-Ménéville, 1844)

Поширений у Європі (від півдня до Норвегії і Швеції), на Кавказі, у Примор'ї та Японії; наведений для Київської губернії [2]. У регіоні відомий з Ужгородського району.

Зустрічається лише під корою дерев, здебільшого бука, ялини, ялиці, а також у шишках шпилькових [5]. Імаго активні з початку весни до кінця осені, трапляються зрідка і локально.

Підродина ULEIOTINAE

Рід *Uleiota* Latreille, 1796

Uleiota planata (Linnaeus, 1761)

Палеарктичний вид, поширений у Європі (від півдня до Швеції), Малій Азії, Примор'ї [2]. У регіоні Українських Карпат звичайний від низовини до верхнього лісового поясу.

Зустрічається цілий рік під корою стовбурів, гілок, пнів дуба, бука і інших листяних порід дерев. Личинки, як і імаго, хижі, але поїдають також екскременти інших личинок, що живуть під корою [5].

Рід *Dendrophagus* Schoenherr, 1809

Dendrophagus crenatus (Paykull, 1799)

Поширений у Середній і Північній Європі (від Франції, Північної Італії, Румунії до Англії, Норвегії, Швеції), Японії [2]. В Українських Карпатах відомий за кількома знахідками на Чорногорі та в урочищі Кузії [5].

Зустрічається у старих гірських природних лісах, залишках пралісів за участі ялиці білої. Жуки і їхні личинки хижі, живуть під корою здебільшого лежачих стовбурів ялиці і ялини, а зрідка також і інших порід: бука, дуба, верби, вільхи [5]. Надто рідкісний вид, всюди трапляється лише поодинокими особинами. Нами відмічений в околицях с. Жорнава Велико-березнянського району (г. Голяна, 26.06.2004) під корою ялиці (разом із *Rhysodes sulcatus* Fabricius, 1787) і явора.

Рід *Psammoecus* Latreille, 1829

Psammoecus bipunctatus (Fabricius, 1792)

Поширений у Середній і Південній Європі (від Франції, Північної Італії, Румунії до Англії, Бельгії, Данії), Закавказзі; наведений для Київської та Харківської губерній [2].

Зустрічається на берегах водойм: озер, ставків, річок, каналів. Жуки трапляються на рослинності, під гниючим детритом, рештками *Typha* sp. [5]. Імаго перезимовують, а у березні-квітні зрідка трапляються в річкових наносах після повеней

(піщані береги р. Уж від с. Ворочеве до м. Ужгород). Вид вперше наводиться для Закарпаття.

Крім наведених вище, в умовах Українських Карпат можливі знахідки таких адвентивних ви-

дів, як: *Monanus bisignatus* (Frauenfeld) (завезений з Куби до Європи і Азії), *Cryptomorpha desjardinsi* (Wollaston) (космополіт, завезений до ряду країн Європи, Японії) [2], *Cathartus cassiae* Reiche [1].

Висновки

1. В результаті досліджень, проведених нами протягом 1989-2008 рр. на території Українських Карпат встановлено 10 видів жуків-сільванід, що належать до двох підродів і восьми родів.

2. Половина із виявлених видів із родів *Silvanus* Latr., *Silvanoprus* Reitt., *Uleiota* Latr., *Dendrophagus* Schoenh. живуть під корою дерев, представники родів *Airaphilus* Redtb. і *Psammoecus* Latr. характерні для прибережних біотопів, а види з родів *Ahasversus* Gozis і

Oryzaeophilus Ganglb. трапляються в запасах їстівних продуктів і можуть їх пошкоджувати.

3. Встановлено, що адвентивний вид *Ahasversus advena* Waltl в умовах Закарпаття може існувати і у вільній природі.

4. Види *Airaphilus elongatus* Gyll., *Ahasversus advena* Waltl, *Psammoecus bipunctatus* F. не наводились раніше для південно-західних схилів Українських Карпат.

1. Крыжановский О. Л. Семейство Cucujidae // Определ-ль насекомых Европ. ч. СССР (под ред. Г. Я. Бей-Биенко). Жесткокрылые. – Л.: Наука, 1965. – Т. 2. – С. 309-313.
2. Якобсон Г. Г. Жуки России и Западной Европы. – СПб: изд-во Девриена, 1905–1916. – 1024 с.
3. Jelinek J. Silvanidae // Check-list of Czechoslovak Insects IV (Coleoptera) Seznam československých brouků. – Praha: Folia Hejrovskyana, 1993. – Suppl. 1. – P. 98-99.
4. Lawrence J. F., Newton A. F. Families and subfamilies of Coleoptera (with selected genera, notes, references and data of family-group names) // J. Pakaluk and S. A. Slipinski (eds).

5. Biology, Phylogeny and Classification of Coleoptera: Papers Celebrating the 80th Birthday of Roy A. Crowson. – Warszawa: PAN, 1995. – P. 779-920.
6. Roubal J. Katalog Coleopter (brouků) Slovenska a Podkarpatska. – Praha, 1936. – Т. 2. – 434 s.
7. Roubal J. Katalog Coleopter (brouků) Slovenska a Podkarpatska. – Praha, 1937–1941. – Т. 3. – 321 s.
8. Vogt H. Familie Cucujidae // Die Käfer Mitteleuropas. Clavicornia. – Krefeld: Goecke & Evers. – 1967. – Bd. 7. – P. 83 – 104.

Отримано: 20 червня 2007 р.

Прийнято до друку: 12 травня 2008 р.

Мателешко О. Ю., Мателешко Ю. І. Нове спостереження скопи (*Pandion haliaetus* (Linnaeus, 1758)) на Закарпатті. Скопа – «червонокнижний» вид, який у першій половині минулого століття ще гніздував у долині р. Уж. В останні десятиліття на Закарпатті скопа – надто рідкісний залітний вид, що трапляється під час сезонних перельотів в долині р. Уж (околиці сіл Симер, Кам'яниця, Оноківці). Ми спостерігали одного полноючого птаха в супроводі пари круків 28.09.2008 року між 12 і 13 годинами на р. Уж нижче м. Перечин.